

Dag Vidar Hanstad

Det olympiske maktspillet

Hvordan Tromsøs triumf ble snudd til nederlag

Det så ut til å gå på skinner for OL-entusiastene i Tromsø. Oslo og Trondheim var slått i konkurransen om å bli norsk søkerby til vinterlekene i 2018, og en statsgaranti virket som et overkommelig hinder ettersom sentrale regjeringsmedlemmer hadde lagt sin beskyttende hånd over et prosjekt som også sto sterkt i opinionen. Men så gikk det galt. Nedturen begynte da vinneren, uten å ane hvilke konsekvenser det skulle få, avdekket sin vellykkede strategi. Idrettsledere, politikere og journalister var blitt brukt som brikker i et maktspill, noe de satte liten pris på å bli gjort oppmerksomme på. Flere av dem vendte seg mot prosjektet, som led sitt endelige nederlag da idretten trakk søknaden om statsgaranti høsten 2008.

Målet med denne artikkelen er å belyse det komplekse maktspillet som utspilte seg. Sentrale aktører i søkerkomiteen, idretten, media og det politiske miljøet er del av analysen.¹ Ledere på alle områder må ha følt det svært vanskelig å kontrollere prosessen ettersom den hele veien bød på elementer som ikke var planlagt eller forutsett. Dette er et vanlig fenomen i alle maktspill.

Drømmen i nord

Jørn Roar Moe visste ikke hvilke mekanismer han satte i sving da han la ut på en joggetur på høstparten i 2002. Fra toppen av Tromsø-øya så sjefsingeniøren for byutvikling hvor perfekt dette stedet ville egne seg for olympiske vinterleker.² Han tok med seg ideen videre, og den ble på vårparten 2003 lagt frem for ordfører Herman Kristoffersen (Ap). I løpet av et par måneder ble planen for en søknad til lekene i 2014 plassert på noe initiativtagerne kalte fem bærebjelker: det arktiske, fred, samer, kultur og miljø. Ordfører Kristoffersen kunne entusiastisk slå fast at det bare var å fylle opp den fantastiske naturen rundt Tromsø, så kunne verden ønskes velkommen.³

Før så kunne skje, hadde tromsøværingene noen utfordringer. I henhold til regelverket til Den internasjonale olympiske komité (IOC) er det bare den nasjonale olympiske komiteen som kan velge ut kandidatby og sende søknad til IOC. I Norges idrettsforbund og olympiske komité (NIF) fikk ideen en lunken mottagelse. På nyåret 2004 pekte man riktignok på Tromsø i stedet for Lillehammer,

som også hadde meldt seg.⁴ Den påfølgende stortingsmeldingen fra Bondevik-regjeringen var negativ, og ett av argumentene i vurderingen var at regjeringen ikke så det som rimelig at Norge skulle påta seg så store kostnader så kort etter Lillehammer-OL. Stortinget sa endelig nei i april 2005.⁵

Men Tromsø ga seg ikke. På NIFs ledermøte i mai 2006 var det stemning for å sette i gang en ny prosess, denne gangen med en søknad om vinterlekene i 2018. Blant argumentene som tilsa en slik søknad, var at idretten ville få tilført økte økonomiske midler og nye anlegg.

Da ledere fra idrettskretser og særforbund ga klarsignal uten en eneste kritisk kommentar, var Tromsø alene på banen. I løpet av noen måneder ble det imidlertid en konkurranse med to andre byer, Trondheim og Oslo. Idrettsforbundet laget kjøreregler for konkurransen som skulle avgjøres rett før påske i 2007. Viktigst i så måte var at idretten og ingen andre skulle peke ut kandidatbyen, og deretter ville det være opp til regjering og storting å vurdere om prosjektet fortjente den nødvendige statsgarantien. IOC krever at det garanteres for absolutt alle kostnader knyttet til et OL.

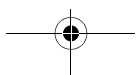
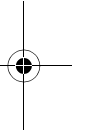
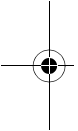
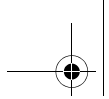
Tromsøs strategi

Tromsø, Trondheim og Oslo, som etter hvert fikk med seg Lillehammer, gikk inn i noen spennende måneder der konsept ble utviklet og søknader utarbeidet. Idrettsstyret var på besøk og skrøt av alle kandidater. Også Idrettsforbundets oppnevnte ekspertgruppe under ledelse av skilegenden Odd Martinsen kom på besøk. I forhold til kriteriene dette utvalget skulle vurdere, innså Tromsø at kampen ville tapes. Derfor la man en plan for å påvirke idrettsstyremedlemmene gjennom et diskret maktspill.

Tromsø la en strategi i tre faser. Først sørget man for å skape bred tilslutning hos befolkningen i Nord-Norge. Disse fikk vite at dette ikke skulle koste det offentlige noe, men være finansiert av næringslivet. Selve OL skulle hele landsdelen få glede av gjennom økt turisme og nye idrettsanlegg som ville bli flyttet til andre byer etter lekene. Støtten steg jevnt og trutt i Nord-Norge, noe som ikke minst skyldtes at dette utviklet seg til en landsdelskamp. Nord mot sør mobiliserer.

Den andre fasen besto i å skape institusjonell tilslutning. Tromsøs søkerkomité klarte å få med seg store deler av miljøbevegelsen, Sametinget, idrettsbevegelsen og kulturlivet. Dette var grupperinger som kunne ha skapt mye støy. Så å si hele nordområdet stilte seg bak Tromsø. Dette smittet etter hvert sørøver. En meningsmåling viste at et flertall av ordførere rundt i landet gikk inn for Tromsø, og dermed var man inne i tredje fase som handlet om å skape oppslutning sentralt – som et ledd for å legge ytterligere trykk på idrettsstyremedlemmene. Her måtte man først få orden på noen inntrykk som hadde festet seg, blant annet at et OL i Tromsø ville foregå i mørke. Fagfolk fra IOC og NRK ble hentet inn for å gjøre målinger, og vurderingene viste at det ville være tilstrekkelig med dagslys. At byen var for liten til å påta seg et så stort arrangement, ble også avvist.

I sum bidro dette til at Tromsø kunne sende ut positive nyheter fra nyåret 2007. Dette ga også en hyggelig utvikling på meningsmålingene. Fra å ligge langt bak Oslo på høsten, da 31 prosent ønsket OL i Tromsø og 43 prosent i Oslo, kom man opp på siden, krabbet forbi, og endte opp med betydelig bedre støtte i befolkningen enn for alternativet Oslo (44–32 i februar). I Nord-Norge fikk Tromsøs OL-planer 70 prosent støtte, og da begynte dette også å bli interessant rent politisk.

Politikerne involvert hele tiden

For politikerne holdt seg slett ikke unna. Tromsø 2018 sørget tidlig i prosessen for å involvere regjeringen i planene, selv om dette ikke var i tråd med idrettens kjøreregler. Det var ikke så vanskelig å få innpass ettersom søkerkomiteen hadde «sin mann» sentralt plassert. Senterpartiets generalsekretær Ivar Egeberg hadde i en årrekke jobbet svært tett med Tromsø 2018s daglige leder Bjørge Stensbøl. De to hadde reddet Tromsø en gang tidligere. I rollene som generalsekretær og toppidrettssjef i Idrettsforbundet, la Egeberg og Stensbøl sin fulle tyngde i å påvirke NIFs eget ekspertutvalg i forbindelse med valget mellom Lillehammer og Tromsø som 2014-kandidat. Rett før julaften 2003 var flertallet i utvalget innstilt på å utpeke Lillehammer som kandidat, men massivt press ga et annet utfall.⁶ Etterpå klarte de to å påvirke president Kjell O. Kran til å gi sin støtte til et prosjekt han egentlig var imot. I noen år rundt årtusensskiftet opererte Kran, Egeberg og Stensbøl som de tre musketerer i norsk idrett,⁷ men kreativiteten var større enn den økonomiske kontrollen. Det hele endte i havari, og på kort tid forsvant alle tre.⁸

I bestrebelsen på å slå Oslo og Trondheim om 2018-kandidaturet, fikk Stensbøl hjelp av sin gode venn Egeberg. Partileder og kommunalminister Åslaug Haga, som også hadde vært positiv i den forrige søknadsrunden, ble satt inn i planene, og for Stensbøl var det avgjørende å få henne ut i det offentlige rom. Slik ble det da også. I midten av januar 2007 gikk hun ut med sterk støtte til et OL i Tromsø, og det var vanskelig å tolke henne på annen måte enn at *bare* Tromsø ville få statsgaranti. Hun sa at hun talte som leder i Senterpartiet og uttrykte det partiet tidligere hadde programfestet (på et

tidspunkt da Tromsø var eneste kandidat). Men Haga satt også i regjering, og derfra ble det gjort svært beskjedne forsøk på å tone ned det inntrykket.⁹

Reaksjonene på Hagas utspill var sterke. Idrettspresident Karl-Arne Johannessen mente ministeren opptrådte uryddig, mens representanter fra Oslo og Trondheim følte seg snytt. Tydeligst var Oslos byrådsleder Erling Lae, som sa han aldri hadde opplevd maken til uprofesjonell opptreden fra en statsråd.¹⁰ Det skulle vise seg at Tromsø-prosjektet hadde forankring i regjeringen. Utenriksminister Jonas Gahr Støre så OL i Tromsø som et utmerket konsept for nordområdesatsingen, noe Stensbøl, som selv var i møte med ett av regjeringens sterkeste kort, sørget for at representanter innen idretten fikk vite.

Idrettspresidenten og Tromsøs konkurrenter sendte brev til statsministeren der de ba om forklaring. Jens Stoltenberg presiserte at regjeringen ikke hadde tatt noe standpunkt til stedsvalg og statsgaranti – uten at det beroliget kritikerne.

Idrettsstyrets avgjørelse

Med støtte hos regjeringen, turistnæringen, landets ordførere og folket gjennom meningsmålinger, gikk saken til idrettsstyret, som skulle ta beslutningen 30. mars 2007. Det virker opplagt at utfordreren fra nord hadde overbevist tilstrekkelig mange av styremedlemmene i Norges idrettsforbund om at ekspertgruppen de selv hadde nedsatt ikke var til å stole på. Det såkalte Martinsen-utvalget ble oversett da det blant annet påpekte at Tromsø ikke engang fylte minimumskriteriene til Den internasjonale olympiske komité (IOC) på helt sentrale områder.¹¹ I stedet ble det kjørt frem at bare Tromsø ville kunne oppnå en statsgaranti, mens IOC ville elske et ekstremt

kompakt konsept krydret med arktisk magi og miljø. Med hjelp av den konstituerte presidentens dobbeltstemme vant Tromsø 7–6.

Det er mulig å konkludere med at en sterk, koordinert påvirkning av idrettsstyret hadde ført frem, en prosess som innebar å gjøre bruk av en partipolitisk kanal og å trampe over etablerte skillelinjer mellom idrett og stat. Det var en hårfin seier. Hvis ikke Karl-Arne Johannessen hadde blitt presset til å gå av som president tre uker før vedtaket skulle fattes, ville Oslo ha vunnet.¹²

Da idrettsstyret neste gang hadde OL-saken oppe til votering, i oktober 2008, var de aller fleste medlemmene skiftet ut. Med stemmegivningen 9–3 vedtok styret å sette en stopper for Tromsøs OL-søknad. Dette ble begrunnet i frykten for uforholdsmessig stort forbruk av spillemidler til bygging av OL-anlegg, samt idrettens behov for å vise samfunnsansvar. OL var av kvalitetssikrere fra selskapene Det Norske Veritas, Advansia og Samfunns- og Næringslivsforskning forespeilet en nettoutgift på 19,1 milliarder kroner. Prosjektet ville kreve en statsgaranti på 28,6 milliarder. Begge beløp tilsvarte nesten en fordobling av beregningene til Tromsøs søkerkomité. Like stor økning var det ikke på idrettsanlegg, men de 3,768 milliarder kronene ville innebære at det skulle brukes mer enn 850 millioner kroner av spillemidlene til anlegg.

Det er mulig at søknaden fra Tromsø 2018 var så dårlig og budsjettsprekken så gedigen at prosjektet uansett ville ha lidd nederlag til slutt. Å peke på utgiftene alene, er likevel en for enkel analyse. Dette var et prosjekt deler av regjeringen hadde satt sin prestisje i å gjennomføre, og det kunne lett ha latt seg finansiere i «verdens rikeste land» hvis det hadde vært vilje til det. Det var som skapt for nordområdesatsingen, det kunne brukes som distriktspolitisk virkemiddel og bidra til økt turisme til landet og lands-

delen. For idretten ville et OL gitt anlegg i nord for over 3 milliarder kroner, mens NIF trolig ville bruke lekene til å hente mer penger fra næringslivet og myndighetene (blant annet for bruken av OL-ringene). Vi må derfor se etter andre, mindre iøyenfallende grunner til havariet i nord.

Maktspillet

Når vi skal se på prosessen og hvordan den endret karakter, vektlegges det som skjedde i det politiske miljø, idrettens organer og media. Etter idrettsstyrets vedtak i mars 2007, forholdt alle aktørene seg temmelig rolige. På regjeringshold var det i minst to av partiene (Ap og Sp) en positiv holdning, man hadde god støtte av ledende medier som VG og NRK, og det var ikke kommet indikasjoner på at idretten eller Oslo/Trondheim ønsket omkamp.

For Tromsø endret spillet seg radikalt etter 19. februar 2008. Da viste NRK det første av fire program i serien *Bak lukkede dører*, der Brennpunkt-redaksjonen hadde fått lov til å følge prosesser fra innsiden i forbindelse med kjøp av nye jagerfly, rederiskatten og Erna Solbergs utfordrende år før siste kommune- og fylkestingsvalg. I *Spillet om et OL* ble liten oppmerksomhet rettet mot idrettsstyrets mange møter, der NRK hadde vært flue på veggen, men det var desto mer om OL-selskapets daglige leder Bjørge Stensbøl.¹³ Programmet viste en strateg som så ut til å ha evnen til å flytte de ulike aktører som brikker uten at de selv var klar over det. Dramaturgien skapt av TV ga inntrykk av en mester med full kontroll. Det var slett ikke alle som så noe negativt i måten ledelsen i Tromsøs søkerkomité jobbet på. Nationen mente for eksempel at dette var oppskrift på god lobbyvirksomhet. Avisen skrev at programmet ble en hyllst

til dem som leser terrenget, ligger i trening, gir alt – og vinner. «Slik det må være. Både i idretten og i politikken,» skrev lederskribenten.¹⁴ Det var ingen som bestred at Stensbøl hadde drevet effektiv lobbyvirksomhet, og det kan virke helt opplagt at politikerne måtte på banen ettersom de tross alt skulle sørge for finansiering av OL. Dette var likevel ikke i tråd med marsjordren idrettsstyret hadde gitt. Videre gikk Stensbøl for langt i øvelsen selvskryt. VGs kommentator Truls Dæhli var nok mer på linje med folket enn Nationens lederskribent da han skrev at Stensbøl med sin rolle som spillers hersker ble sin egen kampanjes største fiende. «Jeg tror ikke slikt virker samende for den politiske støtten Tromsø er helt avhengig av for å få statsgaranti, jeg tror virkningen er den motsatte, og at veien til den store pengebingen derfor er blitt lengre enn den var,» skrev han.¹⁵

Avisen som snudde

Nettopp VGs rolle er beskrivende for Stensbøls spill, som lyktes så til de grader inntil han ble uforsiktig og det hele snudde seg mot ham. Sammen med styremedlem og konsulent for søkerselskapet, Arne Myhrvold, sørget Stensbøl for at det norske folk fikk kjennskap til at selv VG hadde latt seg lure inn i nettet. NRK-dokumentaren viste hvordan duoen la en plan for å fjerne det negative inntrykket som var skapt av at Tromsø la opp til omfattende bruk av cruiseskip. Myhrvold mente at en uttalelse fra Richard W. Pound, en av de mektigste i den olympiske bevegelse, ville gjøre susen. Det gjaldt bare å få en journalist til å tenne på saken. Hvis ikke Akersgata tok agnet, fikk de nøye seg med en av Tromsø-avisene. Viktigst var det at budskapet kom ut. VG bet på. Dagen før styret i Idrettsforbundet skulle fatte sin beslutning, sto artikkelen om at cruiseskip

kunne brukes (uten at Pound var konfrontert med at det dreide seg om hele 20 skip). På den måten klarte Tromsø 2018 å slå tilbake mot en kritikk de visste var å finne i rapporten til ekspertutvalget som hadde vurdert de tre søkerbyene. NRK-dokumentaren viste hvordan ett av styremedlemmene henviste til VG-oppslaget i sin argumentasjon under det avgjørende møtet.

Da hadde Tromsø rukket å få enda mer hjelp fra landets største avis. VG satt, som eneste medium, på konklusjonene i Martinsen-utvalgets rapport, som viste at Oslo var klart best av de tre. Tromsø kom dårligst ut på innkvartering, transport og etterbruk, men kunne glede seg over at dette var gjemt bort nede i artikkelen. I stedet ble en sentralt plassert kilde i Senterpartiet sitert på at Oslo og Trondheim førte en håpløs kamp. Igjen hadde Tromsø fått frem sitt budskap for å påvirke styremedlemmene uten at de merket det selv. En varm tanke må ha blitt sendt til VG, som gjennom hele prosessen knapt hadde en kritisk analyse av søkeren fra nord.¹⁶

VG foretok en 180 graders vending etter NRK-dokumentaren. Lørdag 1. mars presenterte avisen en pikant historie om at avisens profilerte sportskommentator Truls Dæhli hadde mottatt en mystisk SMS fra Stensbøls mobil mer enn ett år tidligere, 13. januar 2007. Dette var samme dag som VGs mann over en dobbelt-side gjorde det klart at valget av norsk søkerby var enkelt. Det kunne ikke bli andre enn Tromsø.¹⁷ Stensbøl skal den gangen angivelig ha videresendt en melding fra utenriksminister Jonas Gahr Støre som ga uttrykk for at han likte oppslaget svært godt. Han skrev: «Hei! Fantastisk artikkel i VG i dag! Det vil sive mer støtte til dere etter hvert. Stå på og lykke til videre! Jonas.»

I mer enn ett år satt VG på helt avgjørende opplysninger i OL-saken om at regjeringen var involvert. Begrunnelsen

for å bruke SMSen til å lage et oppslag over fire sider var at dette kastet nye opplysninger over det som kom frem om det politiske spillet avdekket i NRK-dokumentaren. Den forklaringen holder ikke. Nyheten ville slått enda hardere hvis dette hadde kommet frem i forbindelse med Hagas utspill uken etter Dæhlis kommentar. VG ventet til deres egen rolle i Stensbøls masterplan ble avslørt. Stensbøl, som hadde sagt at det var helt avgjørende for prosjektet å få støtte i mediene,¹⁸ fikk merke hvordan det var å få Norges største avis på motsatt banehalvdel. I tillegg til flere knusende reportasjer og kommentarer rettet mot den daglige lederen, presenterte avisen gjennom det neste halvåret en rekke kritiske artikler om prosjektet Tromsø-OL, blant annet en artikkelserie i juni 2008 der oppmerksomheten ble rettet mot mangler i søknaden om statsgaranti, dårlig overnattingskapasitet og store anleggsutgifter.

VG var ikke alene om å skrive kritisk om Tromsø-prosjektet. Dagbladet, Dagsavisen og Aftenposten stilte seg negative til søknaden, men det var Norges største og viktigste avis som snudde i kjølvannet av NRK-dokumentaren.

Politikerne

Som vi har sett, er det i etterkant blitt kjent at flere politikere deltok aktivt på Tromsøs side i kampen om å utpeke søkerby: Noen i det skjulte, som utenriksminister Gahr Støre, og noen i det offentlige rom, som kommunalminister Haga. *Spillet om et OL* dokumenterte dette tydelig, og inntrykket ble forsterket da VG, som oppfølging til NRK-dokumentaren, valgte å bruke krigsoverskrifter på Gahr Støres SMS-støtte ett år tidligere. Fra før vet vi at kulturminister Trond Giske gikk på barrikadene for Tromsøs forrige søknad, selv om stortingsmeldingen påpekte at dette ville bli svært kostbart.

Fra Arbeiderpartiet forsvant drahjelpen fullstendig ut over vinteren og våren 2008. Mye kan tyde på at *Spillet om et OL* utløste to reaksjoner: For det første en irritasjon over lekkasjer som avdekket støtte nesten til topps i regjeringen, og dernest at man innså hvor forsiktig man måtte være i omgangen med søkerkomiteen. Som en tredje reaksjon kan det ha skjedd at regjeringsmedlemmer som hadde vært skeptiske til prosjektet, nå ble negative. Alt dette var uforutsette konsekvenser for kjernen i Tromsøs søkerkomité, som på kort tid var kommet på fornavn med blant andre «Jonas». Mens man ventet på en mulig statsgaranti, skulle Tromsø 2018 oppleve at mange dører ikke lenger sto åpne. Aftenposten kunne høsten 2008 fortelle at søkerkomiteen 15. september forsøkte et stortilt lobbyfremstøt for å få møte flere statsråder på tomannshånd. Fire av syv statsråder sa nei takk fordi de mente det ikke passet seg.¹⁹ En av de som sa ja til et møte, fiskeriminister Helga Pedersen fra Finnmark, avlyste møtet som skulle vært dagen etter at kvalitetsrapporten ble lagt frem. Det samme gjorde Jens Stoltenbergs stabssjef, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen.²⁰

Her må det legges til at Tromsø ikke gjorde det lett for seg selv i kjølvannet av TV-dokumentaren. Det fremkom at det var sterke motsetninger blant dem som jobbet med prosjektet. Arne Myhrvold ble av IOC-medlem Gerhard Heiberg fjernet fra det internasjonale arbeidet og måtte forlate styret, forholdet mellom daglig leder Stensbøl og styreleder Petter Jansen begynte å bli anstrengt, og blant de ansatte på OL-kontoret i Tromsø var det samarbeidsproblemer. En del av dette havnet i media og ga mye negativ oppmerksomhet. Ikke minst det som skjedde rundt Bjørge Stensbøls to oppsigelser. Den første, 6. mars, ble trukket tilbake, men 29. april forsvant han ut av OL-selskapet for godt.

Rekken av negative nyheter førte til svikt på meningsmålinger. 9. mai skrev Aftenposten at en måling utført av Respons viste at 37 prosent ønsket å gi en statsgaranti på 15 milliarder kroner. Ut over sommeren lå oppslutningen omtrent der, og da de endelige kostnadstallene kom på bordet i september, var det bare 19 prosent som mente staten burde gi de nødvendige garantier. 66 prosent sa nei.²¹ En kan spørre hva meningsmålinger har å gjøre i en analyse av OL-saken. Svaret er at disse betydde temmelig mye. Kulturminister Trond Giske sa flere ganger at bred oppslutning i folket var en forutsetning for at det kunne gis statsgaranti.

Meningsmålingene viste også at et OL i Tromsø ikke lenger var en politisk vintersak. Rett nok var det flertall for en statsgaranti i Nord-Norge,²² men både Ap og SV kan ha sett at en eventuell gevinst i nord ikke ville kompensere for tapet i resten av landet. Bare Senterpartiet markerte sin støtte hele veien.

Trond Giskes posisjon er interessant. Vi vet at han som opposisjonspolitiker var svoren Tromsø-tilhenger som ikke var skremt av at OL ville koste mye. Under behandlingen av statsgarantien for Tromsøs 2014-søknad sa han at arrangementet ville være en vitamininnsprøytning til hele den nordnorske landsdelen. «Hvis vi ikke satses nå, kan det ta veldig lang tid før OL i Tromsø igjen er aktuelt,» sa Giske i stortingsdebatten 18. april 2005.²³ Denne støtten tok han med seg inn i regjeringskontoret. Til Nordlys sa han i november samme år, nå i rollen som kulturminister: «Personlig har jeg jo mine meninger. Som kulturminister har jeg min rolle, men jeg har jo selvsagt ikke endret oppfatning som person.»²⁴ Han ble riktignok forsiktig med å uttale seg etter at Oslo og hjembyen Trondheim kom på banen, og han påpekte flere ganger at prosessen skulle gå i idretten – inntil behandlingen av statsgaranti

skulle behandles i regjering og storting. Men i Tromsø satt man med et bestemt inntrykk av at kulturministeren var med på laget. Spørsmålet blir derfor når denne støtten opphørte.

OL-tilhengere i Tromsø må ha oppfattet at han ga motstanderne en gavepakke 22. april 2008. Han hadde riktignok også tidligere gjort det klart at idretten måtte regne med å bruke av spillemidlene til OL-anlegg. Men nå kom han med presentsatsen 22,3 prosent, noe det var umulig for idretten å tallfeste i kroner ettersom ingen kunne forutsi prisutviklingen og det eksakte anleggsbehovet ti år frem i tid. 22,3 prosent var samme andel som på Lillehammer i 1994 – et tall man endte opp med etter å ha bestemt at idretten skulle bidra med spillemidler til anlegg for ett år.²⁵ Den gang utgjorde det 276 millioner 1994-kroner. 14 år senere visste Giske at det var skepsis i norsk idrett mot å bruke mellom 600 og 800 millioner kroner av spillemidler på OL. Dette skyldtes blant annet at man allerede var på etterskudd med statlige bidrag. Etterslepet ble anslått til å være 2,5 milliarder.

Giske argumenterte for at det var rett og rimelig at idretten bidro med den angitte summen når man faktisk ville sitte igjen med anlegg for mer enn tre milliarder kroner. Det kan han ha rett i, men samtidig visste han at idretten på sitt siste ting i Skien, våren 2007, hadde fattet et vedtak om at OL-anlegg overhodet ikke skulle gå på bekostning av bevilgninger til anlegg for barn og unge. Statsråden må derfor ha skjönt at han risikerte å spenne ben for hele prosjektet med sitt absolutte krav til idretten om å dekke en ukjent sum til OL. Hvis den store entusiasmen i regjeringen (og i Ap spesielt) hadde holdt seg og man så betydningen av OL for nordområdesatsing, distriktsutvikling og alle andre gode hensikter, kan det synes opplagt at man hadde laget et annet regnestykke for idretten. Men

det var ikke regjeringen interessert i, og da må vi trolig se på forklaringer som er trukket frem her; dette var ikke lenger noen vintersak for Ap, partiet var blitt stilt i forlegenhet gjennom *Spillet om et OL*, og søkerkomiteen innga ikke tillit.

I etterkant ble det av mange påpekt at Arbeiderpartiet sviktet Tromsø-OL. I nederlagets stund skrev Bladet Tromsø på lederplass at Jens Stoltenberg – og etter hvert også Jonas Gahr Støre – hadde endt opp som mer tause enn selv tause Birgitte noen gang var.²⁶ Avisen mente dette fortalte om en regjering som var mer glad i å drømme enn å gjøre noe aktivt for å få realisert drømmene. Hos konkurrenten Nordlys var sjefredaktør Hans Kristian Amundsen i harnisk og spurte om hvorfor Ap-politikerne abdiserte: «Trond Giske? Og Jens Stoltenberg? Hvorfor fikk vi aldri vite hva de mente om Tromsø? Når ble det en politisk dyd å ikke ha en mening? Tausheten er flau. Dette er et tankeskors som rekker langt forbi OL-debat-ten.»²⁷

I en annen artikkel skrev Amundsen at statsministeren ikke hadde tatt i OL-saken med tang, mens idrettsministeren hadde gjemt seg i skjortene til Tove Paule.²⁸ Det var nettopp Paule og resten av idrettsledelsen som skulle få i oppgave å parkere OL-prosjektet for godt. La oss se på idrettens håndtering av saken.

Idretten

Det er vanskelig å påvise at NRK-dokumentaren slo direkte inn i idrettens OL-debatt, men den var trolig et insitamant for motstandere til å komme på banen. Dette skyldes at Idrettsforbundet hadde gjort noen grove bommerter i prosessen. Først og fremst handlet det om manglende forankring i organisasjonen. Vi kan ta ett eksempel: Seks uker etter at idrettsstyret valgte Tromsø med knappst mulig margin, avholdt NIF ting. Det

avgående styret var påpasselig med å få av gårde søknaden om statsgaranti før norsk idretts høyeste organ samlet seg. Dette var hastverksarbeid, der medlemmene må ha visst at søknaden hadde store svakheter, jf. Martinsen-utvalgets konklusjon. På et ting der delegatene drøftet – og vedtok – et idrettspolitisk dokument for perioden frem til 2011, ble ikke det som kunne bli den viktigste saken det kommende tiåret, nevnt.

Den eneste saken som berørte vinterlekene i Tromsø ble banket igjennom uten noen form for diskusjon. En kan spørre hvorfor ingen fra det avgående styret tok ordet da presidenten i Norges Fri-idrettsforbund, Svein Arne Hansen, gikk på talerstolen under behandlingen av idrettens rammebetingelser og foreslo at en eventuell norsk OL-søknad ikke skulle ramme anleggstilretteleggingen for barn og unge. En varsellampe må ha blinket hos noen av dem som rett i forkant av tinget hadde vært hos Trond Giske med søknaden. Ledelsen valgte å sitte musestille. Mangel på respons innebar at motstanderne fikk lagt en mine som kunne smelle akkurat når det måtte passe. Anledningen bød seg da prosjektet begynte å vakle på senvinteren 2008. Og da Giske gikk ut med sine «22,3 prosent» i april, slo svømmepresident Per Rune Eknes på vegne av flere ledere i bordet og sa at dette var i strid med «Skien-vedtaket».

Norsk idrett taler aldri med én stemme. Her er små og store særforbund som representerer vinter- og sommeridretter; små og store idrettskretser fra ulike deler av landet. Da ledelsen i idrettskretser og særforbund var samlet til sitt ledermøte i Oslo i juni 2008, ble det gjort forsøk på å gi en omforent uttalelse. Den inkluderte så mange oppfatninger at både OL-motstandere og -tilhengere var tilfredse. Tromsø 2018s nyan-satte daglige leder, Petter Rønningen, tolket det slik at hele norsk idrett nå sto bak søknaden. Denne støtten var imid-

lertid ikke mer helhjertet enn at kretser og særforbund oppfordret idrettsstyret til å gå i dialog med departementet for «... å redusere andelen og sette et øvre tak for bruk av spillemidler til anlegg i Tromsø 2018». Dette var en underlig uttalelse, all den tid statsråd Giske på det samme møtet hadde presisert at det var uaktuelt å gjøre noe med «22,3».

Idrettspresident Tove Paule hadde oppfattet denne marsjordren. Hun oppsummerte det hele med å si at idrettsstyret her sto foran en særdeles vanskelig utfordring. Den skulle vise seg å være umulig. Paule, som i mai 2005 stemte mot at det skulle sendes søknad om statsgaranti for lekene i 2014 (hun tilhørte mindretallet med bl.a. idrettspresident Karl-Arne Johannessen og Børre Rognlien, som nå er 2. visepresident) og som i mars 2007 ga sin stemme til Oslo, ble i nord oppfattet som en Tromsø-motstander, og hun ble utsatt for sterkt press frem mot den endelige avgjørelsen. I egen organisasjon hadde hun likevel god forankring for å avslutte OL-prosessen, først og fremst begrunnet i tallene som ble lagt frem av kvalitetssikrerne som gjorde det klart at OL-anleggene i Tromsø ville gjøre dypt innhugg i spillemidler til resten av landet. Et overveldende flertall av idrettskretser og særforbund hadde anbefalt hennes styre å si nei.

Hvilken dialog det var mellom idretten og regjeringen før den endelige beslutningen i idrettsstyret mandag 6. oktober, er ikke kjent. Det er grunn til å tro at kulturministeren og Tove Paule hadde felles forståelse av at søknaden om statsgaranti ikke skulle gå videre til regjeringen, som dermed måtte ta avgjørelsen om hvorvidt en OL-søknad skulle sendes til IOC. Den før så entusiastiske statsråden manet i stedet idrettsstyret til å «ta et samfunnsmessig ansvar» da kvalitetsrapporten forelå og det var klart at Stoltenberg-regjeringen eventuelt måtte for-

holde seg til en statsgaranti på 28,6 milliarder kroner. At avgjørelsen havnet i fanget på idretten, kan ha passet politikerne godt.

For å oppsummere: Tromsø hadde hatt god støtte i regjeringen og landets største avis, og nøt godt av et flertallsvedtak i idrettsstyret. I løpet av vinteren og våren 2008 snudde alle disse viktige aktørene seg mot prosjektet. Det inntraff flere hendelser som kan forklare dette og som i aller høyeste grad var utilsiktede for søkerkomiteen, som så lenge hadde kontrollen på dette spillet. NRK-dokumentaren *Spillet om et OL* ser ut til å ha vært en forløsende faktor.

Avsluttende kommentarer

Det er min oppfatning at Tromsø hadde forutsetninger for å få statsgaranti og bli med i avstemningen om vertsby for lekene i 2018 under IOCs kongress i sørafrikanske Durban sommeren 2011. Dette til tross for at rammen på garantien økte fra 15,6 til 28,6 milliarder kroner etter at kvalitetssikrerne hadde vært igjennom en søknad som også hadde svakheter på overnatting, transport, lys- og værforhold og etterbruk.

En realisering av planene ville imidlertid ha forutsatt at regjeringen engasjerte seg for prosjektet, noe sentrale medlemmer gjorde inntil vinteren 2008. Ikke minst ville et OL i Tromsø passe inn i den prestisjefylte nordområdesatsingen som utenriksminister Jonas Gahr Støre var ansvarlig for. Med støtte fra regjeringen ville det ha vært søkt etter økonomiske løsninger for å dempe de forpliktelsene som lå på idretten, i stedet for å kreve at 22,3 prosent av utgiftene til OL-anleggene skulle dekkes over de ordinære spillemidlene til anlegg. På politisk hold ville det trolig heller ikke vært avgjørende at kvalitetssikrerne påpekte svakheter i selve konseptet. Det var ikke

noe nytt at Tromsø sto foran utfordringer på innkvartering, flytransport og etterbruk. Dette var påpekt både i stortingsmeldingen vedrørende OL i 2014 og av Martinsen-utvalget nedsatt av idretten. Først senvinteren 2008 kom motargumentene i fokus.

Vi må derfor lete andre steder for å finne svaret på hvorfor beslutningstagerne vendte ryggen til prosjektet. NRKs dokumentar peker seg ut som relevant både når det gjelder tid og tema. Innholdet i *Spillet om et OL* i februar 2008 ga et stemningsskifte som etter hvert utviklet seg til Tromsø-drømmens havari. Hardest medfart fikk Stensbøl, som hadde feilberegnet situasjonen fullstendig. Mannen som hadde bygget opp og utviklet relasjoner med alle relevante miljøer, fikk erfare at disse satte liten pris på å få brettet dette ut i offentlighet. For Stensbøl og andre involverte i den omfattende lobbyvirksomheten, var dette noe helt annet enn de hadde tenkt seg. Stensbøl ble nærmest over natten et dårlig kort for Tromsø 2018, noe som ble forsterket av deknningen til Verdens Gang. Nøkkelmannen i nettverket hadde sagt hvor viktig det var å ha med seg landets ledende avis. Da denne flyttet seg til motsatt banehalvdel, var i realiteten løpet kjørt for den daglige lederen. Uten å være direkte part, påvirket skriveriene beslutningstagerne, samt opinionen, som ble mer negative til at det skulle gis statsgaranti. I slutten av april sa Stensbøl opp jobben, og to måneder etter trakk også styreleder Petter Jansen seg.

Det var styret i Idrettsforbundet som sa nei, og dette ble for det første begrunnet med omfattende bruk av spillemidler til OL-anlegg, og dernest at idretten måtte vise samfunnsansvar. Det første forlangte kulturminister Trond Giske, og det andre oppfordret han til. Ut fra dette kan man forstå ham slik at OL-saken ikke lenger var noen vintersak. Tromsø og Nord-Norge måtte droppes. Sannsynligheten er stor for at idrettens ledelse foretok sonderinger inn mot regjeringen før avgjørelsen ble tatt. For utenforstående var det tydelig at Ap og SV fikk det utfallet man ønsket.

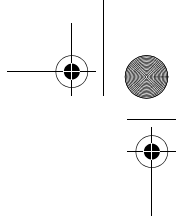
I etterkant av Tromsøs OL-havari kom det mange oppspill til debatt. Den mest synlige og hørbare ble knyttet til konflikten mellom nord og sør, der sjefredaktøren i Nordlys, Hans Kristian Amundsen, førte an. Vi skal la dette ligge her. Av større interesse rent politisk var diskusjoner knyttet til hvor ofte et lite land som Norge bør påta seg olympiske vinterleker, om idrettstinget heller enn idrettsstyret bør foreta stedsvalg, eller om det hele bør være et ansvar for Stortinget som tross alt må ta regningen til slutt.

Disse temaene burde naturligvis vært drøftet inngående *før* man startet den omfattende prosessen knyttet til et mulig OL i Norge i 2018. Men saken kommer helt sikkert opp igjen, da det ser ut til å være bred enighet om at Norge med passende mellomrom skal være vertskap for olympiske vinterleker. Nye aktører vil ha en del å lære av feilene som ble gjort av Tromsøs OL-entusiaster i det politiske maktspillet.²⁹

Noter

- 1 Prosessen er fulgt nøye siden jeg på oppdrag fra Idrettsforbundet laget et bakgrunnsnotat til ledermøtet i 2006 der prosessen for 2018-lekene startet. I forbindelse med artikkelen til *NNT* er offentlige dokumenter og artikler fra media benyttet. I tillegg er det gjennomført samtaler med seks av de involverte aktørene etter at prosessen ble avsluttet høsten 2008.
- 2 Anders Mo Hanssen (2003): De bak ideen. Nordlys 13. mai, s. 14. Moe er regnet som mannen med ideen, men allerede året før uttalte lederen for Senterungdommen i

- Troms, Kjell Sverre Myrvold, at det neste OL i Norge burde ligge i Nord-Norge. Arve Andersen (2002): OL til Nord-Norge. Nordlys 20. mars, s. 26.
- 3 Jan-Morten Bjørnbakk (2003): Denne byen er som skapt for OL. Norsk Telegrambyrå, 12. mai.
  - 4 Styret ble samme vår kastet som følge av skakkjørt økonomi i NIF. Det nye styret vedtok med sju mot fem stemmer å sende søknad om statsgaranti til Kultur- og kirkedepartementet. President Karl-Arne Johannessen tilhørte mindretallet.
  - 5 Stortingsmelding nr. 7 (2004–2005): Om det skal stilles statsgaranti i forbindelse med søknad fra Tromsø 2014 AS om å bli tildelt De olympiske vinterleker og Paralympics 2014. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet.
  - 6 Sturla Sjem (2003): Lillehammer trolig innstilt til 2014-OL. Verdens Gang 24. desember, s. 20. Dag Vidar Hanstad (2003): Vil ha Tromsø som OL-by. Aftenposten 31. desember, s. 19.
  - 7 Dag Vidar Hanstad (2000): Skasets selvskudd. Kommentar. Aftenposten 28. oktober, s. 13.
  - 8 Kran trakk seg, Egeberg fikk sparken og Stensbøl sluttet i 2004. Et granskningsutvalg under ledelse av professor dr.juris Geir Woxholth slo fast at NIFs økonomiforvaltning hadde vært vesentlig mangelfull i den form at det hadde foreligget en grunnleggende systemsvikt helt siden året 2001. Ansvaret for systemsvikten mente de primært måtte tilordnes og bæres av idrettsstyrets enkelte medlemmer. Det ble fastslått at idrettspresident og generalsekretær var delansvarlige for systemsvikten. Toppidrettssjefen ble ikke nevnt i rapporten. NIF (2004). *Granskningsrapport. Økonomiforvaltningen i Norges idrettsforbund 2001–2004*. Oslo: Norges idrettsforbund.
  - 9 NRK Brennpunkt kom 6. mai med oppfølgeren til *Spillet om et OL* med programmet *Et OL i politisk spill*. Der gikk Haga seg vill i bortforklaringer og halvsannheter. Programmet er tilgjengelig på internett, <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/364549>. Brennpunkt har også lagt ut et uredigert intervjuet med Åslaug Haga, <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/365743>.
  - 10 Uttalt til NRK Dagsrevyen, gjengitt i Adresseavisen 17. januar 2007 med tittelen «Uprofesjonelt».
  - 11 Martinsen-utvalgets rapport: NIF (2007): Rapport til styret i Norges idrettsforbund og olympiske komité. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
  - 12 Johannessen ble tvunget til å gå av fordi han hadde tilbakedatert en e-post i en sak som isolert sett ikke på noen måte ble oppfattet som kontroversiell. Det var han selv som gjorde idrettsstyret oppmerksom på det han selv karakteriserte som en blemme. Det faktum at han ville ha stemt for Oslo, har gitt spekulasjoner om at dette var en grunn til at han ble presset ut. Det hører med til denne historien at idrettspresidenten var syk og gjennomgikk et omfattende kirurgisk inngrep like etter avgangen.
  - 13 *Spillet om et OL* kan ses i sin helhet på Internett: <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/340069>.
  - 14 Nationen (2008): Man leker ikke olympiade. Lederartikkel 21. februar, s. 2.
  - 15 Truls Dæhli (2008): Litt i sleipeste laget. Verdens Gang 23. februar, sportsbilaget s. 4.
  - 16 VGs rolle er beskrevet av forfatteren i en kronikk i VG 3. april 2008, s. 39: Fra nyttig idiot til bøddel.
  - 17 Truls Dæhli (2007): Svaret er lett. Og det er Tromsø. Verdens Gang, 13. januar, sportsbilaget s. 2–3.
  - 18 *Spillet om et OL*.
  - 19 Geir Salvesen & Per Anders Johansen (2008): Tromsø-lobby møter veggen. Stoltenberg-statsråder nekter å møte OL-ledelsen. Aftenposten 30. september, s. 30.
  - 20 Skjalg Fjellheim & Leif-Morten Olaussen (2008): Beretningen om et varslet tap. Nordlys 18. oktober, s. 48–54.
  - 21 Øyvind Nordli & Robert Veiåker Johansen (2008): Halve Norge sier nei. Aftenposten 5. mai, s. 32. Are Bye & Kristina Overn (2008): Melding fra folket til Giske: Si nei! – Bare 19 prosent støtter en statsgaranti. Aftenposten 2. oktober, s. 30.

- 22 Selv om Tromsø 2018 ønsket å gi et inntrykk av at de hadde stor støtte i nord, bidro en liten gruppering til å rive ned dette bildet. «Nettverket Nei til OL», med blant andre Jens Ingvald Olsen (bystyremedlem for Rødt), Mads Gilbert (tidligere sentral i RV), Ulf E. Hansen, Nils Aarsæther (sentralstyremedlem i Sp) og Knut Barmann Jensen (vararepresentant for Høyre i kommunestyret), var for mange et nyttig korrektiv gjennom sin faktabaserte argumentasjon.
- 23 Debatten i Stortinget 18. april 2005. referat tilgjengelig på internett: <http://www.stortinget.no/stid/2004/s050418-01.html>
- 24 Geir Seljeseth (2005): Fortsatt OL-entusiast. Nordlys 4. november, s. 14.
- 25 Bertil Valderhaug & Robert Veiåker Johansen (2008): Sjokkregning kan velte OL. Aftenposten 25. april, s. 30.
- 26 Bladet Tromsø (2008): OL-ilden sløknet. Lederartikkel, 7. oktober, s. 3.
- 27 Hans Kristian Amundsen (2008): Det var verdt det. Nordlys 7. oktober, s. 2.
- 28 Amundsen, Hans Kristian (2008): Skammelig, uverdigg, skittent. Nordlys 4. oktober, s. 2.
- 29 Forfatteren takker Jon Helge Lesjø og Hans B. Skaset som har lest og kommentert tidligere utkast av denne artikkelen. Eventuelle feil og mangler står for forfatterens regning.

